

แนวทางการพัฒนาการศึกษาสำหรับประเทศไทย 4.0 เพื่อก้าวสู่ประเทศไทย 5.0 โดยสถาปนาปฏิรูปการศึกษาระดับประชาชน พ.ศ. 2562

บทความสัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.ชัยยงค์ พรหมวงศ์

Prof. Dr. Chaiyong Brahmawong, Bangkokthonburi University

สัมภาษณ์โดย อาจารย์ ดร.วชิระ พรหมวงศ์

เรียบเรียงโดย อาจารย์ ดร. พัทธนันท์ บุตรนุญ

สำนักเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ในปัจจุบัน ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของประเทศไทย คือ การปฏิรูปการศึกษาที่ได้เริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2519 ในสมัยศาสตราจารย์ ดร. สิปปนนท์ เกตุทัต เป็นประธาน และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรมในสมัยที่มีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยมีสาระสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาเอนเอียงไปตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาของตะวันตกโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา โดยให้มีการจัดตั้งสำนักงานปฏิรูปการศึกษาที่ต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จใน 3 ปี หลังการการใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ครบกำหนด ก็ไม่ได้มีแนวทางการปฏิรูปการศึกษาที่ชัดเจน ทำให้หน่วยงานการศึกษาทำการปรับการจัดการศึกษาตามแนวคิดและประสบการณ์ของตน จึงเกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย นักการศึกษาไทยจึงได้รวมกลุ่มจัดตั้งคณะมนตรีสถาปนาปฏิรูปการศึกษาระดับประชาชนขึ้น โดยมี ดร. รุ่ง แก้วแดง อดีตเลขาธิการสภาการศึกษาเป็นประธานคนแรก ในปัจจุบันศาสตราจารย์ ดร. ชัยยงค์ พรหมวงศ์ เป็น

ประธานมนตรีสภาการศึกษา ได้ประมวลประเด็นปัญหาการศึกษาจากสมาชิกสภาปฏิรูปรวม 138 ประเด็น และได้ยกร่างเอกสารจากการปฏิรูปการศึกษา 3 ฉบับ คือ (1) เอกสารปฏิรูปการศึกษา (2) ร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 และ (3) แผนการศึกษาชาติภาคประชาชน 2560 เอกสารการปฏิรูปการศึกษาทั้ง 3 ฉบับ พัฒนาขึ้นก่อนที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) จะแต่งตั้งคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาอิสระที่มี ศาสตราจารย์ นายแพทย์จรัส สุวรรณเวลา เป็นประธาน โดยเอกสารการปฏิรูปการศึกษาดังกล่าวได้ผ่านการวิพากษ์จากการสัมมนาที่คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในเดือนพฤศจิกายน 2560

ศาสตราจารย์ ดร.ชัยยงค์ พรหมวงศ์ ประธานคณะมนตรีสภาปฏิรูปการศึกษาภาคประชาชน ได้ให้สัมภาษณ์ เรื่อง แนวทางการพัฒนาการศึกษาสำหรับประเทศไทย 4.0 เพื่อก้าวสู่ประเทศไทย 5.0 โดยสภาปฏิรูปการศึกษาภาคประชาชน พ.ศ. 2562 โดยมีรายละเอียด ดังนี้

รากฐานการพัฒนาระบบการศึกษาไทย 4.0

แนวทางการพัฒนาระบบการศึกษาไทยต้องมีรากฐานมาจาก 3 แหล่ง ที่ต้องทำในระดับชาติและระดับสถานศึกษา โดยในระดับชาตินั้นต้องพัฒนาเอกสารปฏิรูปการศึกษา (National Educational Reform) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (National Education Law) และแผนการศึกษาชาติ (National Educational System) ส่วนในระดับสถานศึกษา เมื่อประกาศใช้เอกสารการปฏิรูปการศึกษาทั้ง 3 ฉบับแล้ว สถาบันการศึกษาต้องดำเนินการจำลองโครงสร้างระดับชาติมาใช้ในระดับสถาบัน คือ ต้องพัฒนาเอกสารปฏิรูปการศึกษาระดับสถานศึกษา (School Educational Reform) พัฒนากฎหมายรอง (Bylaw) ในรูปธรรมนูญสถานศึกษา (School Constitution) ระบบการศึกษาประจำสถานศึกษา (School Educational System) และแผนแม่บทวิชาการ (Academic Master Plan) ในระดับสถาบันการศึกษา

โครงสร้างระบบกฎหมายและระบบการศึกษารองรับในระดับสถาบันการศึกษาประกอบด้วย 3 เรื่อง คือ (1) สถานศึกษาจะต้องมีธรรมนูญสถานศึกษา เพื่อเป็นกฎหมายรอง (Bylaws) มิใช่ “โหนด” กฎหมายแม่หรือ พรบ.การศึกษา หรือ พรบ.สถานศึกษาซึ่งเป็นกฎหมายหลักเพียงอย่างเดียว เพราะมีรายละเอียดที่ต้องกำหนดเพิ่มเติม แต่ไม่สามารถระบุไว้ในกฎหมายแม่ได้ เทียบได้กับการออกแบบพิมพ์เขียว ไม่สามารถลงรายละเอียดของสิ่งที่อยู่ในแต่ละห้องแต่ละส่วนของพิมพ์เขียวได้ (2) สถานศึกษาจะต้องมีระบบการศึกษาประจำสถาบันเป็นของตนเอง เช่น ระบบการสอนทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช “แผน มสธ.” ระบบการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี “แผน มกธ.” เป็นต้น (3) สถานศึกษาจะต้องมีการจัดทำแผนแม่บทวิชาการ (Academic Master Plan-AMP) เพื่อให้เป็นแผนหลักสำหรับการจัดทำแผนบริหารและ

จัดการ แผนบริการการศึกษา และแผนอื่นที่เป็นจุดเน้นของสถาบันการศึกษาดังนั้นสถาบันและสถานศึกษาต้องยึดข้อ (1), (2) และ (3) เป็นหลักในการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ และแผนปฏิบัติการในระดับต่ำลงมา

องค์ประกอบของการพัฒนาการศึกษาสำหรับประเทศ 4.0 เพื่อก้าวสู่ประเทศไทย 5.0

แนวทางการพัฒนาการศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาองค์ประกอบด้านอื่น ๆ ควบคู่ไปด้วย โดยองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ (1) แนวทางปฏิบัติการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ไทย (2) แนวปฏิบัติการพัฒนานวัตกรรมไทย (3) การพัฒนาระบบการเรียนการสอนไทย (4) การพัฒนาระบบการสื่อสารการศึกษาแบบภาควันตภาพ (5) การพัฒนาระบบบริหารและการจัดการไทย (6) การพัฒนาระบบการประเมินไทย และ (7) การพัฒนาไตรยางค์วิชาชีพไทย

องค์ประกอบที่ 1 คือ การพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ไทยในยุค 4.0 ต้องมีลักษณะสำคัญตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยยึดแบบจำลองการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียน ตามแนว EMASIS Model คือ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตใหญ่เป็นประชาชนไทยที่มีคุณสมบัติ 6 ประการ คือ 1) มีความเอื้อเอื้อ (Emotional Quality) 2) มีคุณธรรม (Moral Quality) 3) มีความอดทนอดกลั้นและฟื้นอารมณ์ได้อย่างรวดเร็ว (Adversity Quality) 4) เข้ากับคนอื่นได้ดีและอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข (Social Quality) 5) มีสติปัญญาที่ดี (Intelligence Quality) และ 6) มีวิญญาณวิญญาณ ประกอบด้วยสัมมาทิฐิ 10 ประการ (Spiritual Quality)

องค์ประกอบที่ 2 คือ การพัฒนานวัตกรรมไทย 4.0 เป็นการจัดการศึกษาเพื่อสอนนักพัฒนานวัตกรรม โดยสร้างแนวคิดที่ถูกต้องและขั้นตอนการพัฒนานวัตกรรมที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากนวัตกรรมเป็นคำที่ใช้แพร่หลาย แนวคิดที่ถูกต้องเกี่ยวกับนวัตกรรม คือ นวัตกรรม (Innovation) เดิมใช้ “นวกรรม” หมายถึง สิ่งใหม่ที่น่าจะเป็นแนวคิด ทฤษฎี หลักการ ระบบ (กระบวนการหรือขั้นตอนและวิธีการ) กลไก (ข้อบังคับ ระเบียบ แนวปฏิบัติ และข้อปฏิบัติ) หรือสิ่งประดิษฐ์ การเป็นสิ่งใหม่ มิใช่ทุกสิ่งใหม่จะเป็นนวัตกรรม แต่จะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไข 6 ประการ คือ

1) พัฒนาขึ้นจากการประเมินหรือวิเคราะห์ความต้องการเพื่อ (1) แก้ปัญหาที่กำลังเผชิญ หรือคาดว่าจะต้องเผชิญ ในอนาคต และ (2)สนองความต้องการของสังคมมนุษย์ในปัจจุบันและอนาคต โดยการพัฒนาสิ่งใหม่ เรียกว่า “ต้นแบบชิ้นงาน” (Prototype-Proto = แรก; Type = ชิ้น อัน ชนิด ประเภท) ขึ้น

2) มีความใหม่ (Novelty) ทั้งหมด (Total Novelty) หรือบางส่วน (Partial Novelty) เช่น แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระเจ้าอยู่หัว แนวคิดที่ว่าพระพุทธเจ้าประสูติ (พระธาตุศรีสมรัก) ตรัสรู้ (พระแท่นศิลาอาสน์) ปฐมเทศนา (ทับทิมแก้ว แก่งคอย สระบุรี) แขวงเมืองพาราณสี ปริมาณ

เพชรบูรณ์ถึงปาจิณปุระ) และปรีนิพพาน (ที่พระแท่นดงรัง ท่ามะกา กาญจนบุรี) ในประเทศไทย หรือ แนวคิดที่ว่า คนไทยตั้งถิ่นฐานที่สุวรรณภูมิมาแปดพันปี ไม่เคยเคลื่อนย้ายมาจากเทือกเขาอัลไตที่อยู่เหนือทะเลทรายตะวันตกเฉียงเหนือของจีน เป็นต้น

3) ดำเนินการบนพื้นฐานการจัดระบบ (Systems Approach) โดยอิงองค์ประกอบด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลลัพธ์ และผลย้อนกลับ โดยอิง CIPOF Model คือ C-Context; I-Input; P-Process; O-Output; และ F-Feedback.

4) มีการพิสูจน์ด้วยการวิจัยหรืออยู่ระหว่างการวิจัย โดยอาจดำเนินการตามขั้นตอน 7 ขั้น (ตาม Brahmawong's Seven Step Model) ด้วยการทำวิจัยแบบวิจัยและพัฒนา (Research and Development ทั้ง Pure R&D or Applied R&D ผ่าน Experimental R&D)

(5) มีการเผยแพร่นวัตกรรมเพื่อให้ผู้สนใจนำไปใช้และเชิญชวนให้มีการโต้แย้ง จนเกิดการยอมรับ

(6) เมื่อเป็นที่ยอมรับให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคม หน่วยงาน หรือการดำเนินงาน ต้นแบบชิ้นงานนั้น ก็หมดสภาพเป็น “นวัตกรรม” กลายเป็น “เทคโนโลยี” ดังนั้น และอาจเรียกว่า เทคโนโลยีใหม่ หลังจากผ่านการเป็นนวัตกรรมแล้ว เปรียบได้กับ หน่อไม้ (นวัตกรรม) กลายเป็น “ลำไย”

องค์ประกอบที่ 3 คือ การพัฒนาระบบการเรียนการสอนไทย 4.0 ต้องเป็นการจัดระบบการสอนที่เน้นประสบการณ์ มิใช่มุ่งให้ “เรียนรู้” แต่มุ่งให้นักเรียนได้เรียน 6 อย่าง คือ เรียนรู้ (Learning to Know) เรียนคิด (Learning to Think/Create) เรียนทำ (Learning to do) เรียนแก้ปัญหา (Learning to Solve Problems) เรียนเพื่อจะเป็นตัวเอง (Learning to Be) และเรียนเพื่อจะดำรงชีวิตของตนเอง (Learning to Live) โดยไม่รอพึ่งพาหรือเปรียบเทียบกับผู้อื่น การเรียนทั้ง 6 อย่างนี้ จะใช้การเรียนรู้อย่างเดียวไม่ได้ ผู้เรียนต้องได้เผชิญประสบการณ์ทั้ง 6 สถานการณ์ ในรูปแบบการเรียนแบบอิงประสบการณ์ (Experience-Based Approach-EBA) ซึ่ง ศาสตราจารย์ ดร.ชัยยงค์ พรหมวงศ์ พัฒนาขึ้นที่สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เมื่อ พ.ศ. 2540 และพัฒนาระบบการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ที่คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยรูปแบบการเรียนแบบอิงประสบการณ์ (Experience-Based Approach-EBA) ประกอบไปด้วย 10 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 วางแผนการเผชิญประสบการณ์ เป็นขั้นตอนการวิเคราะห์เนื้อหาสาระ กำหนดและหน่วยประสบการณ์ที่ต้องการให้ผู้เรียนเผชิญโดยผ่านแหล่งความรู้ในรูปช่องทางหรือสื่อการเรียนสอนต่าง ๆ

ขั้นที่ 2 วิเคราะห์ประสบการณ์ เป็นขั้นนำหน่วยประสบการณ์มาวิเคราะห์เป็นประสบการณ์หลัก ประสบการณ์รอง ภารกิจและสิ่งที่กำหนดให้ผู้เรียนเผชิญด้วยการลงมือปฏิบัติ

ขั้นที่ 3 กำหนดรูปแบบการเผชิญประสบการณ์ เป็นขั้นวิธีการเผชิญประสบการณ์ที่ครอบคลุมการเรียนรู้จากผู้สอน จากกลุ่มและด้วยตนเอง

ขั้นที่ 4 พัฒนาเนื้อหาสาระสำหรับการเผชิญประสบการณ์ เป็นวิเคราะห์เนื้อหาที่จำเป็นสำหรับแต่ละภารกิจและงานแล้วทำการเขียนองค์ความรู้ที่ในรูปประมวลสาระ ตำรา แบบเรียนหรือบทเรียน อิเล็กทรอนิกส์ (eLearning Lessons)

ขั้นที่ 5 จัดหาและผลิตสื่อเผชิญประสบการณ์ เป็นการจัดหาและผลิตสื่อสำหรับการเผชิญประสบการณ์ ทั้งที่เป็นการจัดนำสื่อที่มีอยู่แล้วหรือผลิตขึ้นมาใหม่ตามแผนผลิตสื่อ โดยเน้นการผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อภาพและเสียงในรูปดิจิทัล ได้แก่ ภาพทัศน์ (Video) และสื่อโสตทัศน์

ขั้นที่ 6 จัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการเผชิญประสบการณ์ เป็นการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้เรียนประสบการณ์ในห้องเรียนและนอกห้องเรียนทั้งในรูปสื่อแบบเผชิญหน้า สื่อออนไลน์ และสื่อออฟไลน์

ขั้นที่ 7 จัดหาแหล่งความรู้การเผชิญประสบการณ์ เป็นการกำหนดแหล่งความรู้ออนไลน์ โดยจัดไว้ในรูปห้องสมุดและศูนย์ความรู้ออนไลน์ เช่น Google ศูนย์ภาพทัศน์ เช่น YouTube และศูนย์ความรู้ ภาควันตภาพ (U-Learning Servers) เป็นต้น

ขั้นที่ 8 จัดเตรียมบริบทและสถานการณ์ เป็นการกำหนดรายละเอียดของสภาพแวดล้อมเสมือนจริง ด้วยการสร้างสถานการณ์เป็นเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าไปเผชิญประสบการณ์ทั้งในสถานการณ์จริงและเสมือนจริงในแหล่งความรู้ในรูปช่องทางหรือสื่อการเรียนสอนต่าง ๆ

ขั้นที่ 9 ทำการเผชิญประสบการณ์ เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนต้องเผชิญประสบการณ์ด้วยการประกอบ ภารกิจและงานที่ได้รับมอบหมายตามลำดับขั้น

ขั้นที่ 10 ทำการติดตามและประเมินบริบทและสถานการณ์ เป็นการกำหนดให้ผู้เรียนรายงาน ความก้าวหน้าและรายงานขั้นสุดท้ายของการเผชิญประสบการณ์ โดยจัดทำรายงานในรูปเอกสาร นิทรรศการ หากเป็นการสอนแบบอิงประสบการณ์ผ่านสื่อสังคมอาจจัดในรูป Blog หรือ Wiki เพื่อส่งอาจารย์

ส่วนองค์ประกอบที่ 4 การพัฒนากระบวนการสื่อสารการศึกษาไทย 4.0 ต้องเป็นการสื่อสารรอบด้าน รอบทิศ ทุกที่ ทุกเวลา ด้วยการสื่อสารแบบภควันตภาพ (Ubiquitous Communication) เพื่อไปสู่การจัดการศึกษาภควันตภาพ ทำให้ประเทศชาติ สังคม ชุมชน มหาวิทยาลัย สถานศึกษา และห้องเรียนเข้าสู่สภาพห้องเรียนภควันตภาพ (U-Classroom) สถานศึกษาภควันตภาพ (U-School) และประเทศภควันตภาพ (U-Nation)

ศาสตราจารย์ ดร. ชัยยงค์ พรหมวงศ์ ได้ให้คำอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับที่มาของคำว่า “ภควันต” ซึ่งแปลว่า มีภาคหรือมีส่วนย่อย มากกว่าคำว่า “ภค” แปลว่า ภาค ส่วน “วนต” แปลว่า มี รวมกันแปลว่า มีภาคมีส่วน มีการกระจายส่วน หมายถึง การแผ่กระจายจากจุดกำเนิดไปโดยรอบ ไกลหรือใกล้แล้วแต่แรงส่ง เช่น ส่งพลังจิต หรือ โทรจิต ซึ่งคำว่า ภควันตะ เดิมเป็นคำที่ใช้อธิบายสภาวะของพระพุทธเจ้าหรือเทพ ตอนนี้เรานำมาใช้ในความหมายง่าย ๆ ว่า ทุกที่ทุกเวลา ในทางเทวศาสตร์ คำว่า “ภควันตภาพ” ใช้กับเทพผู้มีอำนาจสูงในการแผ่สัญญาณไปได้ไกล อาทิ พระพุทธเจ้า พระผู้เป็นเจ้า พระวิษณุ พระอิศวร เป็นต้น แต่ในทางโลกคำว่า ภควันตะ ตรงกับคำว่า Broadcast หรือ Ubiquitous (= Existing everywhere) หมายถึงคำว่า การแพร่กระจายและการทำให้ปรากฏอยู่ทุกแห่งหน สามารถรับฟัง รับชม และรับรู้ได้ตลอดเวลา เรียกรวมนวภควันตภาพ เมื่อนำคำว่า ภควันตภาพ ไปใช้จะอยู่ในรูปคำขยาย เช่น ห้องเรียน (แบบ) ภควันตภาพ (U-Classroom) สถานศึกษาภควันตภาพ (U-School) องค์กรภควันตภาพ (U-Organization) หรือชุมชนภควันตภาพ (U-Community) ศาสตร์ที่ว่า ด้วยการแพร่กระจายความรู้ ข้อมูลข่าวสารหรือสภาวะต่าง ๆ เรียกว่า ภควันตวิทยา ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Ubiquitology หรือ Pakawantology (อ่านว่า พะคะวันโตโลยี) การดำเนินการให้เกิดผลทางภควันตภาพจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้เทคโนโลยี เข้ามาช่วย เรียกว่า เทคโนโลยีภควันตภาพ

เทคโนโลยีภควันตภาพจึงเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการวางแผน เตรียมการ ดำเนินการถ่ายทอด การจัดสภาพแวดล้อม และการประเมินความรู้ ประสบการณ์ และทักษะความชำนาญไปปรากฏอยู่ทุกแห่งหน เทคโนโลยีภควันตภาพมีบทบาทในการพัฒนาศูนย์ความรู้ จัดการศูนย์ความรู้และประสบการณ์ และพัฒนาความรู้และประสบการณ์เพื่อให้มนุษย์สามารถพัฒนาทรัพยากรตนเองได้ทุกที่ทุกเวลา

เครื่องมือทำให้เกิดสภาวะที่ความรู้และข่าวสารเดินทางไปปรากฏทุกที่ทุกเวลา

ในยุควัตถ

1) เป็นศูนย์การเรียนรู้ (Learning Center) สำหรับนักเรียนนักศึกษา โดยบรรจุบทเรียนในรูปแบบตำราอิเล็กทรอนิกส์ วิดีทัศน์ (Video) เอกสารในรูปแบบ PDF และภาพชุดในรูปแบบต่าง ๆ

2) เป็นแหล่งเชื่อมต่อกับศูนย์ความรู้ออนไลน์ (Online Knowledge Center) ต่าง ๆ อาทิ Google, YouTube

3) เป็นเวทีการสื่อสารปฏิสัมพันธ์กับเครือข่ายสื่อสังคม เช่น Facebook, Skype, Line, WhatsApp เป็นต้น

4) เป็นห้องปฏิบัติการเสมือนจริง (Virtual Laboratory) สำหรับการทดลองทางวิทยาศาสตร์ และวิทยาการต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในบทเรียน

5) เป็นแหล่งทำโครงการนวัตกรรม เพื่อส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สำหรับวิชาศิลปะต่าง ๆ และ

6) เป็นแหล่งสืบค้นข้อมูล สำหรับการศึกษาหาความรู้ประกอบการค้นคว้าวิจัย

องค์ประกอบที่ 5 การพัฒนาสภาพแวดล้อมการศึกษาไทย 4.0 เป็นการสลายห้องเรียนและสถานศึกษาจากเป็นแหล่งความรู้ โดยจะเปลี่ยนมาเป็นการศึกษาที่บ้าน (Home Schooling) แทน การจัดการศึกษาไทย 4.0 ต้องพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เคยแยกการอบรมสั่งสอนจากบ้าน มาที่วัด และมารวมที่สถานศึกษา โดยเปลี่ยนกลับไปเป็นการจัดการศึกษาที่ใช้บ้านเป็นฐาน โดยมีวัดและสถานศึกษาเป็นองค์ประกอบเสริม สถาปัตยกรรมสถานศึกษาต้องเปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้สถานศึกษาเป็นศูนย์การศึกษาของชุมชน การจัดสถาปัตยกรรมในสถานศึกษาต้องเปลี่ยนจากโรงสอน ให้เป็นบ้านในสถานศึกษา โดยมีโครงสร้างสำคัญ 4 ประการ คือ หอความรู้ (Knowledge Center) หอประสบการณ์ (Experience Center) หอบริการ (Service Center) และส่วนสนับสนุน (Supporting Facilities)

องค์ประกอบที่ 6 การพัฒนาระบบบริหารและการจัดการไทย 4.0 เป็นการจัดการบริหารและการจัดการแบบอิงบริบท (Context-Based Administration and Management) โดยยึดแบบจำลองแคสเปอร์ลา (CASPERLA Model) แบบจำลองแคสเปอร์ลาเป็นตัวเทียบเหมือน (Replica) ของระบบการจัดการศึกษา (Educational Management System) ที่ยึดบริบทเป็นฐานในการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนารายวิชา การสอน การฝึกอบรม การเรียน การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตใหญ่ในบริบทนั้น ทำการสอนและถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์โดยครู อาจารย์ บุคลากรสนับสนุนและผู้บริหารในชุมชน มิใช่ส่งเข้า (Import) มาจากชุมชนอื่น สถานศึกษาต้องจัดวิสาหกิจเพื่อหารายได้เลี้ยงตนเองให้มากที่สุด พัฒนา

ความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน และพัฒนาระบบโลจิสติกส์ ส่วนการบริหารทั่วไปนั้นจะเน้นธุรการ สารบัญและการติดต่อสื่อสาร การจัดการศึกษา ตามแนวแบบจำลองแคสเปอร์ลา (CASPERLA Model) มี 8 องค์ประกอบคือ

1) การบริหารการศึกษาอิงบริบท (C-Context Administration) เป็นการบริหารการศึกษาที่ยึดบริบทเป็นตัวตั้งหรือเป็นฐาน บริบทต้องกว้างขวางพอ มิใช่แคบ ๆ เพียงแค่ยึดสถานศึกษาเป็นฐาน (School-based) ตามแนวคิดฝรั่ง แต่ต้องอิงบริบทที่ครอบคลุมภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน เพื่อพัฒนาหลักสูตรภูมิภาคให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในภูมิภาคตนเอง เช่น ภูมิใจที่ได้เกิดเป็นคนอีสาน เท่านั้นไม่พอต้อง ต้องภูมิใจที่ได้เกิดในจังหวัด หรือ ภูมิใจที่ได้เกิดที่ตำบลนั้น ตำบลนี้ เพราะมีของดีอะไรเป็นจุดเด่น สถานศึกษาต้องหาเวลาสอนให้นักเรียนวิเคราะห์บ้านเกิดเมืองนอนของตนเอง การจัดการแบบอิงบริบทนี้เรียกว่า Context-Based Management

2) การบริหารวิชาการอิงบริบท (A-Academic Administration by Context) เป็นการบริหารวิชาการตามบริบท เป็นการจัดหลักสูตรเพื่อเสนอประมวลสาระ เนื้อหา และประสบการณ์ของ ภูมิภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน โดยพัฒนาหลักสูตร 4 ระดับ คือ (1) *หลักสูตรแกนกลาง* เพื่อสร้างความเป็นคนไทยที่รักศาสตร์ วิทยาการ วิถีวิทยา (เทคโนโลยี) วัฒนธรรม และวิถีไทย ภาคภูมิใจในความเป็นคนไทย (2) *หลักสูตรระดับภูมิภาค* เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของภูมิภาคต่าง ๆ เช่น เป็นชาวเหนือ ชาวอีสาน ชาวมอญ ชาวใต้ และชาวภาคกลาง ให้สามารถรักษา อนุรักษ์สิ่งที่บรรพบุรุษของตนสั่งสมและถ่ายทอด มิให้สูญหายไป เพื่อมิให้น้ำกรวด หินดิน ทรายจากกรุงเทพไปถมทำให้ลุ่มของดีในภูมิภาคตัวเอง นานวันเข้าก็ลืมนั่น เห็นศาสตร์ วิทยาการ วิถีวิทยา (เทคโนโลยี) วัฒนธรรม และวิถีชีวิตกรุงเทพหรือต่างประเทศดีกว่าของเผ่าพันธุ์ตนเอง (3) *หลักสูตรระดับจังหวัด* คือ หลักสูตรที่เปิดสอนวิชาความรู้เกี่ยวกับศาสตร์ วิทยาการ ศิลปะ วัฒนธรรมในจังหวัด เพื่อสร้างความเป็นชาวจังหวัด บ้านเกิดของตนเอง

นักเรียนเมื่อเรียนเนื้อหาจบไปแล้ว ก็นำไปใช้ประโยชน์ไม่ได้ จึงกลายเป็น “หลักสูตรขยะ” เพราะเรียนเพื่อให้สอบได้ เรียนไม่ลืม หรือเรียนไปทิ้งเสียโดยมาก เมื่อได้พัฒนาหลักสูตรแล้ว ก็พัฒนาวิชาต่าง ๆ ที่เพิ่มความรู้ ประสบการณ์ตามสาระท้องถิ่น และสาระแกนกลางอย่างมีสมดุล

3) การบริหารกิจการนักเรียนอิงบริบท (S-Student Affairs Administration) เป็นการจัดการศึกษาเพื่อเยาวชนหรือสมาชิกในบริบทเพื่อมารับความรู้และประสบการณ์ที่จะนำไปใช้ในชุมชน โดยมุ่งให้นักเรียนนักเรียนถิ่นฐานบ้านเกิด อยากรอยู่ อาศัย และพัฒนาบ้านเมืองของตน ไม่ใช่คอยจะทอดทิ้งไปอยู่บ้านเมืองอื่น มีความรู้ในอาชีพ ทรัพยากรรอบตัวดี จึงมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ให้สังคม ครอบครัว และตนเอง มีความรู้เรื่องท้องถิ่น ตำบล อำเภอ จังหวัด และภาคของตนเองอย่างดี สถานศึกษาจึงควรวิเคราะห์นักเรียน ค้นหาศักยภาพ และผดุงส่งเสริมให้นักเรียนมีความเข้มแข็งเป็น “คนดีมีความเก่ง” ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของประชาชนที่มีคุณภาพ

4) การบริหารบุคลากร (P-Personnel Administration) การบริหารนักเรียนอิงบริบทจำเป็นต้องมีครูที่มีจิตวิญญาณครู และมีบุคลากรทั้งสายสอน สายบริหาร และสายสนับสนุน โดยเน้นการใช้บุคลากรในท้องถิ่น มาเป็นผู้บริหาร ครู และบุคลากรสนับสนุนทุกประเภท ไม่น้อยกว่าร้อยละ 85 เพื่อให้ได้บุคลากรที่ทำงานทุ่มเทเพื่อสถานศึกษาและท้องถิ่นอย่างแท้จริง

5) การบริหารวิสาหกิจสถานศึกษา (E-Enterprising Administration) เป็นการบริหารรายได้สถานศึกษาเพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 ที่ให้สถานศึกษาเป็นนิติบุคคลจำเป็นต้องมีการหารายได้และบริหารรายได้ของสถานศึกษาให้มีความยั่งยืนเพื่อให้สามารถดำเนินการได้โดยไม่มุ่งรอนงบประมาณแผ่นดินอย่างเดียว

6) บริหารทรัพยากรและงบประมาณ (R-Resources and Budget Administration) เป็นการบริหารทรัพยากรและงบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุดจากงบประมาณแผ่นดินและรายได้จากวิสาหกิจสถานศึกษา

7) บริหารกายหรือลอจิสติกส์ (L-Logistics Administration) เป็นการบริหารและจัดการอาคารสถานที่ ถนนหนทาง ยานพาหนะ อาหารและเสบียง และปัจจัยเกื้อหนุนอื่น ๆ

เพื่อให้ดำเนินงานไปได้อย่างราบรื่นและบรรลุเป้าหมาย นโยบายและมาตรการที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยเหนือขึ้นไป

องค์ประกอบที่ 7 การพัฒนาไตรยางค์วิชาชีพ 4.0 หลายท่านอาจไม่คุ้นเคยกับแนวคิดที่ว่า การพัฒนา ไตรยางค์วิชาชีพไทย 4.0 เป็นการให้ความสำคัญกับการเตรียมบุคลากรสายวิชาชีพด้วยการจัดให้มี องค์ประกอบหลัก 3 ประการเรียกว่า ไตรยางค์วิชาชีพ (Professional Triads) นั่นคือ จะต้อง มี 3 ส่วน คือ

- 1) คณะวิชาที่สอนประสบการณ์วิชาชีพภาคปฏิบัติ (Professional Practices)
- 2) คณะวิชาที่สอนวิทยาการหรือวิทยาศาสตร์วิชาชีพ (Professional Sciences)
- 3) คณะวิชาที่สอนวิธีการ หรือเทคโนโลยีวิชาชีพ (Professional Technology)

เทคโนโลยีการศึกษาในฐานะมิติที่ 3 ทางการศึกษาสนับสนุนงานบริหารและวิชาการ และมีขอบข่าย ครอบคลุมขอบข่ายตามสาระ ขอบข่ายตามภารกิจ และขอบข่ายตามบริบทจึงควรเป็นเสาหลักที่ 3 ในไตรยางค์ วิชาชีพการศึกษา เช่นเดียวกับการแพทย์ การเกษตรและวิชาชีพอื่น ตัวอย่างเช่น

ในวิชาชีพการแพทย์ คณะแพทย์ (Faculty of Medicine) คณะวิทยาศาสตร์การแพทย์ (Faculty of Medial Science) และคณะเทคโนโลยีการแพทย์ (Faculty of Medical Technology) นักเรียนแพทย์เข้า ศึกษาในคณะแพทย์ (Faculty of Medicine) จะเรียนวิชาการหรือวิทยาการแพทย์จาก คณะวิทยาศาสตร์ การแพทย์ (Faculty of Medial Science) และเรียนเทคโนโลยีหรือเทคนิคการแพทย์ในคณะเทคโนโลยี การแพทย์ (Faculty of Medical Technology) เมืองไทยเรียกว่า คณะเทคนิคการแพทย์ ที่สะท้อนแนวคิดว่าเป็นเพียงช่างเทคนิค มิใช่ นักเทคโนโลยีการแพทย์ ทั้ง ๆ ที่เครื่องอุปกรณ์และวิธีการต่าง ๆ นักเทคโนโลยี การแพทย์มีส่วนในการพัฒนาขึ้นให้นายแพทย์นำไปใช้ในการรักษาคอนไ

ในแนวคิดเกี่ยวกับด้านการเกษตร ก็มีคณะเกษตร (Faculty of Agriculture) คณะวิทยาศาสตร์ การเกษตร (Faculty of Agricultural Science) และคณะเทคโนโลยีการเกษตร (Faculty of Agricultural Technology) สภาปัจจุบัน คณะเกษตร และคณะวิทยาศาสตร์การเกษตร ผสมอยู่ในคณะเดียวกัน เรียกว่า คณะเกษตรศาสตร์ แต่ยังมีคณะเทคโนโลยีการเกษตร ที่ทำหน้าที่อย่างแข็งขันในการพัฒนาเทคโนโลยี การเกษตรทั้ง 7 ขอบข่ายคือ (1) ระบบการเกษตร (2) การศึกษาและกำหนดพฤติกรรมผู้เกี่ยวข้องกับการเกษตร (3) การพัฒนาเทคนิควิธีการเกษตร (4) การพัฒนาการสื่อสารการเกษตร (5) การพัฒนา สภาพแวดล้อมการเกษตร (6) การจัดการการเกษตร และ (7) การประเมินการเกษตร วิชาชีพการเกษตร

จึงพัฒนาก้าวหน้า จนทำให้ประเทศไทยเป็นอยู่ข้างหน้าของโลก เช่นเดียวกับการแพทย์ไทยที่เป็นที่ยอมรับและเชื่อถือของชาวต่างชาติ พระบรมวงศานุวงศ์ของประเทศต่าง ๆ ล้วนเดินทางมารับการรักษาในประเทศไทย

ในด้านการศึกษตามแนว Thailand 4.0 ก็ควรต้องมีคณะการศึกษา (Faculty of Education) คณะวิทยาการศึกษาหรือวิทยาศาสตร์การศึกษา (Faculty of Educational Sciences) และคณะเทคโนโลยีการศึกษา (Faculty of Educational Technology) ขึ้นในมหาวิทยาลัยและสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ เพื่อเตรียมบุคลากรไปช่วยพัฒนางานการศึกษาในด้านต่าง ๆ ในทุกระดับการศึกษา คณะเทคโนโลยีการศึกษา อาจประกอบด้วย 9 ภาควิชาหรือสาขาวิชาคือ ภาควิชาการจัดระบบการศึกษา (Systems Approach in Education) ภาควิชาสื่อสารมวลชนการศึกษา (Educational Mass Communication) ภาควิชาโสตทัศนศึกษา (Audio-visual Education) ภาควิชาอิเล็กทรอนิกส์และโทรคมนาคมเพื่อการศึกษา (Electronic and Telecommunication in Education) ภาควิชาเทคโนโลยีการสอน (Instructional Technology) ภาควิชาเทคโนโลยีการฝึกอบรม (Training Technology) ภาควิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา (Computer Study) ภาควิชาการจัดสภาพแวดล้อมทางการศึกษา (Educational Environment) และ ภาควิชานวัตกรรมการศึกษา (Educational Innovations)

แนวปฏิบัติการจัดการศึกษาสำหรับประเทศไทย 5.0

ประเทศไทย 4.0 เน้นวัตถุนิยมเต็มรูปแบบ ทำให้ความเจริญทางวัตถุพัฒนาขึ้นมีอาคารสูงเทียมฟ้า แต่สภาพจิตใจของคนโดยทั่วไป โดยเฉพาะในวงการธุรกิจที่ต้องแข่งขันการลงทุนตามระบบทุนนิยม ที่มักจะเอารัดเอาเปรียบผู้บริโภค หรือแรงงาน เพื่อให้พวกตนมีกำไรสูงขึ้น การศึกษาของประเทศไทยจะไม่พัฒนาขึ้นเลย ถ้าเราไม่คำนึงถึงความสำคัญของศาสนาประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามในประเทศของเรา ดังนั้นถ้าเราจะพัฒนาการศึกษาไทย หรือพัฒนาประเทศไทยให้ก้าวเข้าสู่ยุค 5.0 ซึ่งเป็นยุคที่เน้นความดีด้วยการพัฒนาจิตใจให้สูง เพื่อดึง “คน” (ปฤชน ผู้ยังมีบอด) ให้เป็น “มนุษย์” (ผู้มีใจสูง สว่างใส รู้เท่าทันสภาพที่เป็นจริง) โดยต้องคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้

1) การจัดการศึกษาสายวิชาชีพชีวิต ที่เน้นทักษะชีวิต ด้วยการจำลองสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เรียนคิด เรียนทำ เรียนแก้ เรียนที่จะเป็นตนเอง และเรียนดำรง

ชีวิตตนเองให้สามารถดำรงตนอย่างมีความสุข รอดพ้นจากภัยอันตรายและการเอาเปรียบของคนอื่น และ
(7) การประเมินตนเองให้ตั้งอยู่ในฐานะอันดีอันควร

3) จัดการศึกษาเพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนมีภูมิคุ้มกันจากความหลง ความโกรธ และความโลภ ดำรงชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และดำรงชีวิตโดยรายได้ปานกลางมากกว่าการเสาะหาความร่ำรวย เกินตัว ด้วยการเบียดเบียนและเอาเปรียบผู้อื่น

4) จัดการศึกษาเพื่อฝึกฝนมิให้ผู้เรียนดำรงชีวิตอย่างสลุ่ยสลุ่ย บริโภคเกินควร และเกินตัว และปล่อยให้เป็นธรรมชาติดำรงชีวิตอย่างอดอยาก ไม่ผูกขาดการทำมาหากิน ไม่แย่งช่องทางทำมาหากิน จนชาวบ้านไม่มีโอกาสหาเลี้ยงชีพโดยสุจริต

5) จัดการศึกษาเพื่อ “การเห็นแก่ตน” (ไม่เห็นแก่ตัว) ที่เน้นการยกตนให้สูงขึ้น ด้วยการแข่งขันกับตนเองเพื่อพัฒนาตนไปสู่สถานะที่ดีขึ้นคือไม่มุงความอยู่ดี กินดี แต่มุงที่ความอยู่เย็นเป็นสุข ละจากความหลงเดินทางบนเส้นทางโลก 9 ทาง คือ (1) ทางไปนรกภูมิ (2) ทางไปเปรตภูมิ (3) ทางไปสุรกายภูมิ (4) ทางไปเดรัจฉานภูมิ (5) ทางไปมนุษย์ภูมิ (6) ทางไปเทวภูมิ คือ สวรรค์ (7) ทางไปรูปภูมิ คือ รูปพรหม (8) เส้นทางไปอรุณภูมิ (อรุณพรหม) จนเข้าสู่ทางที่ 9 คือ ทางเอก มุ่งสู่พระนิพพาน ที่เป็นแดนเกษม แดนอมตะ เป็นสถานะสูงสุดเหนือความแปรปรวน ความกำเริบ ความแตกดับ มีชีวิตไร้การบีบคั้น (สุข) เทียง (นิจ) และพบตนที่แท้ จึงไร้อาพาธ (อิตตา) มากกว่าการแข่งขันกับผู้อื่นในการดำรงชีพ

9) การจัดการศึกษาสัมมาวิชาชีพ ที่หลีกเลี่ยงการค้าขายชีวิต การค้าขายอาวุธ การค้าขายอาเสพติด และการพนัน เล่นหุ้นและหวย

10) จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศาสตร์ วิทยาการ เทคโนโลยี ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญา และวิถีไทย ด้วยการรื้อฟื้น (Rediscover) ฟื้นฟู (Remedy and Renovate) พัฒนา (Develop) สืบสาน (Transform) อนุรักษ์ (Conserve) และเผยแพร่ (Disseminate) ศิลปะวิทยาการ (Arts and Sciences) วิถีวิทยา (Technologies) ปัญญาแห่งแผ่นดิน หรือภูมิปัญญา (Indigenous Wisdoms) วัฒนธรรม (Cultures) และวิถีไทย (Thai ways) เพื่อให้มีภูมิคุ้มกัน (Immunity) ให้อุดพ้นจากการรุกรานครอบงำของ ศาสตร์ วิทยาการ เทคโนโลยี ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตของต่างประเทศ อันจะทำให้ความเป็นไทยถูกกลืนหายไปมากที่สุด

(1) การรื้อฟื้น เป็นการค้นหาสมบัติแผ่นดินที่ถูกกวาดหิน ดิน ทลาย จากต่างประเทศมาถมกลบศิลปะ วิทยาการ วิถีวิทยา ปัญญาแห่งแผ่นดิน (ภูมิปัญญา) วัฒนธรรม และวิถีไทย เพื่อให้ฟื้นคืนชีวิต (Revitalizing) อีกครั้งหนึ่ง

(2) การฟื้นฟู เป็นการนำสมบัติของแผ่นดินที่ค้นพบแล้ว มาซ่อมแซม หรือบูรณะให้ศิลปะวิทยาการ วิถีวิทยา ปัญญาแห่งแผ่นดิน (ภูมิปัญญา) วัฒนธรรม และวิถีไทย อยู่ในสภาพเดิม

(3) การพัฒนา เป็นการนำสมบัติของแผ่นดินที่เสื่อมสลายให้ศิลปะวิทยาการ วิถีวิทยา ปัญญาแห่งแผ่นดิน (ภูมิปัญญา) วัฒนธรรม และวิถีไทย อยู่ในสภาพที่ดีขึ้นเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตาม ความเจริญทางวิทยาการและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

(4) การสืบสาน เป็นการนำสมบัติของแผ่นดินที่ได้พัฒนาให้เหมาะสมแล้วไปถ่ายทอดศิลปะวิทยาการ วิถีวิทยา ปัญญาแห่งแผ่นดิน (ภูมิปัญญา) วัฒนธรรม และวิถีไทยให้เป็นที่ยอมรับและกระจายในกลุ่มเยาวชน และชนรุ่นหลัง

(5) การอนุรักษ์เป็นการทำนุบำรุงศิลปะวิทยาการ วิถีวิทยา ปัญญาแห่งแผ่นดิน (ภูมิปัญญา) วัฒนธรรม และวิถี

อุปสรรคในการผลักดันให้การศึกษาไทยก้าวไปสู่ยุค 5.0

อุปสรรคในการผลักดันให้การศึกษาไทยก้าวไปสู่ยุค 5.0 คือ การนำระบบการศึกษาจากต่างประเทศ ด้วยกระบวนการล้างสมอง ปลุกฝังลัทธิความเชื่อ ค่านิยม และคุณธรรมที่เบี่ยงเบนไปจากวิถีไทยโดยผ่านนักเรียนทุนและนักเรียนนอก ซึ่งนักเรียนนอกหรือนักเรียนทุน มักจะชื่นชมและหลงใหลขนบธรรมเนียม ประเพณีและวิถีเทศ เมื่อกลับมาแล้วก็นำวัฒนธรรมและค่านิยมมาครอบงำวิถีไทย คือ พยายามจะเปลี่ยนประเทศไทยให้เป็นประเทศในยุโรป อเมริกาหรือประเทศอื่น พฤติกรรมของนักเรียนนอกเหล่านี้อาจจะสร้างความหายนะต่อความเป็นไทยเกินจะกู้กลับได้ ซึ่งตัวผมก็จบจากนอกได้ทุนฝรั่งไปเรียนนอกทั้งปริญญาโทและปริญญาเอก แต่ผมก็ไม่เคยคิดว่าระบบการศึกษาต่างประเทศจะดีกว่าหรือเหมาะสมกับบ้านเรา ดังนั้น นักการศึกษาจึงควรสร้างภาพอนาคตที่ยั่งยืน คำนึงถึงหลักการ ระบบและองค์ประกอบที่จะพัฒนาประเทศไทย ได้อย่างจริงจังมากกว่านำระบบการศึกษาจากต่างประเทศมาครอบงำ ดูถูกและละทิ้งวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาของคนไทยด้วยตัวเอง

บทสรุปแนวทางการพัฒนาการศึกษาสำหรับประเทศไทย 4.0 เพื่อก้าวสู่ประเทศไทย 5.0

แนวทางการพัฒนาการศึกษาสำหรับประเทศไทย 4.0 เพื่อก้าวสู่ประเทศไทย 5.0 ตามทัศนะ ศาสตราจารย์ ดร.ชัยยงค์ พรหมวงศ์ มีด้วยกัน 3 ประเด็นหลัก ๆ คือ

ประเด็นแรก แนวทางการพัฒนาระบบการศึกษาไทย 4.0 ต้องมีรากฐานมาจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติ และสำคัญที่สุดคือการสร้างโครงสร้างระบบกฎหมายและระบบการศึกษารองรับในระดับสถาบันการศึกษา

ประเด็นที่สอง องค์ประกอบที่จำเป็นต่อการพัฒนาการศึกษาสำหรับประเทศไทย 4.0 เพื่อก้าวสู่ประเทศไทย 5.0 ประกอบไปด้วย (1) แนวทางปฏิบัติการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ไทย 4.0 (2) การพัฒนานวัตกรรมไทย 4.0 (3) การพัฒนาระบบการเรียนรู้การสอนไทย 4.0 (4) การพัฒนาระบบการสื่อสารการศึกษาไทย 4.0 (5) การพัฒนาสภาพแวดล้อมการศึกษาไทย 4.0 (6) การพัฒนาระบบบริหารและการจัดการไทย 4.0 และ (7) การพัฒนาไตรยางค์วิชาชีพไทย

ประเด็นที่สาม อุปสรรคในการพัฒนาระบบการศึกษาไทยเกิดจากการนำค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรม และระบบการศึกษาจากต่างประเทศมาครอบงำวิถีไทย ดูถูกและละทิ้งวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาของคนไทยด้วยตนเอง